

УДК 347.48

О. О. Ізбаш

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. При дослідженні організаційних цивільних правовідносин особливого значення набуває питання стосовно юридичних фактів, на підставі яких виникають зазначені правовідносини.

Проблеми правовідносин у сфері інтелектуальної власності завжди цікавили не лише юристів, але й широке коло дослідників, серед яких слід відзначити праці таких науковців як: В. В. Белов, І. А. Близнюк, М. М. Богуславський, А. Б. Венгерів, Г. В. Віталієв, Е. П. Гаврилов, В. А. Дозорцев, В. І. Єременко, В. Я. Іонас, В. О. Калятін, М. М. Кареліна, Н. І. Коляда, А. Д. Корчагін, М. Н. Ковальов, А. Л. Маковський, Е. Ю. Малишева, В. С. Мартемьянов, Т. Д. Матвеева, Д. Ю. Шестаков, Л. І. Подшибіхін, А. П. Сергєєв, Е. А. Суханов, Т. М. Шамба та інші. Особливе значення приділяється працям російських і радянських юристів, які досліджували правову природу інтелектуальної власності: А. А. Пиленко, І. Г. Табашнікова, Г. Ф. Шершеневича, В. І. Серебровського, Я. А. Канторовича, М. В. Гордона, О. С. Йоффе, В. І. Синайський, Б. С. Розова, О. А. Підпригори та інших.

Стан дослідження. Більшість дослідників розглядають законодавство про інтелектуальну власність як складову частину системи цивільного права. Ці дослідження свідчать про найтісніший взаємозв'язок права інтелектуальної власності і цивільного права, що не піддається сумніву в жодній роботі, незалежно від позицій авторів з питання правової природи інтелектуальної власності. Але не потрібно ототожнювати інтелектуально-правові і цивільно-правові відносини, не слід вступати у специфічні інтелектуально-правові відносини в рамках іншої галузі права, тоді як вони можуть ефективно розвиватися як відособлений напрям досліджень у сфері права.

Правовідносини — це врегульовані правом суспільні відносини, учасники яких є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків і перебувають під охороною держави.

Мета і завдання дослідження. У наукових дослідженнях можна виділити два основні підходи до розуміння правовідносин. У першому випадку під правовідносинами розуміються суб'єктивні права і юридичні обов'язки, що представляють індивідуальні моделі поведінки суб'єктів права. В даному випадку на правовідносини переносять основні характеристики правової норми. Тут правовідносини виступають як відносини особливого роду, які є правовою формою суспільних відносин. Прихильники цієї позиції визнають самостійне існування відносин двох видів: фактичних суспільних відносин і відповідних правових відносин [12].

Однак попри значну кількість наукових праць у цій сфері, питання організаційних правовідносин інтелектуальної власності залишаються мало дослідженими. Це стосується і підстав їх виникнення, зокрема.

Тому звернення до дослідження підстав виникнення організаційних правовідносин інтелектуальної власності є доцільним і необхідним.

Правовідносини інтелектуальної власності відносять до цивільних правовідносин. Це обумовлено тим, що відносини, які виникають щодо створення, використання, охорони об'єктів інтелектуальної власності регулюються, в першу чергу, нормами цивільного права. Правовідносинам інтелектуальної власності притаманні ознаки, якими характеризуються цивільні правовідносини. Правовідносини поділяються на регулятивні, охоронні та організаційні.

Щодо підстав виникнення правовідносин інтелектуальної власності, то їх прийнято поділяти на дві основні групи: первинні та похідні. Первинною підставою виникнення прав інтелектуальної власності є створення об'єкта права інтелектуальної власності. При цьому переважає точка зору, що первинним суб'єктом права інтелектуальної власності може виступати лише фізична особа — автор, тобто особа, в результаті чияї творчої інтелектуальної діяльності створено певний об'єкт.

До похідних відносять підстави виникнення правовідносин інтелектуальної власності, які, як правило, передбачають перехід прав інтелектуальної власності на тимчасовій або постійній основі. Так, до похідних підстав виникнення правовідносин інтелектуальної власності можуть бути віднесені:

по-перше, укладення договорів, предметом яких виступають об'єкти права інтелектуальної власності. Договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності передбачені у гл. 75 ЦК України та нормативно-правових актах, зокрема Законі України «Про авторське право і суміжні права». Всі договори прийнято розділяти на дві категорії: договори, які передбачають перехід прав інтелектуальної власності на постійній основі (договір про передання, відчуження майнових прав інтелектуальної власності), та договори, які передбачають надання права на використання об'єктів права інтелектуальної власності на тимчасовій основі (наприклад, ліцензійний договір);

по-друге, спадкування прав інтелектуальної власності;

по-третє, порушення прав інтелектуальної власності, що є підставою виникнення охоронних правовідносин інтелектуальної власності.

Виклад основних положень. Як зазначає С. С. Алексеев, особливості відносин, які регулюються цивільним правом, виражаються у головних рисах методу цивільно-правового регулювання — і взагалі в юридичному положенні сторін правовідносин, і в юридичних фактах цивільного права, і в змісті правовідносин, і в правових формах їх забезпечення [1, с. 14].

Характер правового зв'язку між суб'єктами цивільного права встановлюється за лінією юридичних фактів, що взагалі є яскравою межею, яка характеризує метод регулювання будь-якої галузі права [14, с. 371].

Таким чином, специфіку численних організаційних цивільних правовідносин можна встановити в залежності від юридичних фактів, на підставі яких виникають дані правовідносини.

Згідно зі ст. 11 ЦК цивільні права та обов'язки виникають із дій осіб, що передбачені актами цивільного законодавства, а також із дій осіб, що не передбачені цими актами, але за аналогією породжують цивільні права та обов'язки.

Всі юридичні факти в цивільному праві, в тому числі і прямо передбачені в ст. 11 ЦК, з точки зору їх вольового характеру поділяються на дві основні категорії — на юридичні дії та юридичні події. Безумовно, пріоритетне значення у виникненні (формуванні) організаційних правовідносин належить таким юридичним фактам, як юридичні дії, тобто вольовим діям громадянина або організації, з якими закон пов'язує певні правові наслідки. Отже сторони (або ж одна із сторін) певних організаційних відносин власною волею і вираженими зовні своїми діями, самостійно, за власною ініціативою бажають врегулювати свої взаємини так, а не інакше, прагнуть «організувати», вибудувати їх певним чином. Дана обставина не означає, що організаційні правовідносини не можуть виникати на основі подій. Наприклад, подія виступає в якості підстави виникнення таких організаційних правовідносин, як представництво батьків.

Одною з найбільш поширених, типових підстав виникнення цивільно-правових відносин у цілому та цивільно-правових організаційних відносин зокрема є цивільно-правовий договір.

Як справедливо підкреслює Б. Б. Черепакін, рівність і взаємна непідлегливість суб'єктів цивільного права на перший план впорядкування приватно-правових суспільних відносин висуває правочини та договори як типовий засіб децентралізованого регулювання [10, с. 330].

Т. І. Ілларіонова, досліджуючи функції цивільно-правового договору, акцентує увагу на його особливій ролі як юридичного факту та регулюючого засобу, який широко використовується для координації поведінки осіб в конкретних відносинах [4, с. 45].

М. І. Кулагін, аналізуючи зміни, які відбулися в системі функціонального призначення договорів у праві країн Заходу, відмічає зростаючу, на його думку, тенденцію значного розширення функцій цивільного договору, причому, як вважає автор, «в наш час вони (функції) не вичерпуються оформленням відносин у сфері майнового обороту», а сам договір активно використовується як «засіб організації структури ринкового господарства» [5, с. 91].

В. В. Чубаров зазначає, що роль договору як юридичного факту «не обмежується функцією передавальної ланки між нормою права та правовідносинами. Часто він виступає одночасно і індивідуальним регламентатором відносин, що складаються між сторонами. Він якби акумулює, вбирає в себе зміст попередніх йому фактів, набуває чинності, після того як правовідносини отримують відповідного оформлення» [11, с. 45].

Аналогічної думки дотримується Л. У. Щеннікова, яка зазначає, що основне в конструкції договору — це те, що він виступає причиною зобов'язань, регулятором та організатором відносин сторін, які діють для досягнення певного правового результату [13].

Н. В. Васєва звертає особливу увагу на практичні та теоретичні аспекти проблеми диференціації цивільно-правових договорів на майнові договори і органі-

заційні. На думку автора, суть організаційних цивільних відносин, їх самостійний правовий характер, а також те, через які юридичні категорії ці відносини реалізуються в повсякденній дійсності, найбільш чітко їх можна простежити через призму цивільно-правового договору [3, с. 56].

Як видно з наведених висловлювань, цивільно-правовий договір розглядається дослідниками не тільки як засіб правового регулювання майнових відносин сторін, а також як юридичний факт, на підставі якого можуть виникати і виникають не тільки майнові, а й організаційні правовідносини.

Організаційні цивільні правовідносини можуть виникати, крім договорів, і на основі інших угод (у тому числі односторонніх угод), а також з актів державних органів та органів місцевого самоврядування, які передбачені законом як підстави виникнення цивільних прав та обов'язків. Найбільш показовими прикладами організаційних правових відносин, що виникають на основі односторонніх угод, є правовідносини представництва (ст. 237 ЦКУ). Правовідносини представництва не є ні майновими, ні особистими немайновими правовідносинами, а являють собою цивільно-правові організаційні відносини. Підставами виникнення представництва є договір, закон, акт органу юридичної особи та інші підстави, встановлені актами цивільного законодавства. Добровільне представництво виникає, коли суб'єкт права інтелектуальної власності звертається до представника та доручає йому вчинення певних дій. Наприклад, видача довіреності на представництво інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності в судових та інших органах державної влади; підставою виникнення обов'язкового представництва є відносини, які виникають в силу імперативних приписів закону.

Створення літературних, художніх творів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності є правомірними юридичними вчинками, котрі породжують цивільно-правові наслідки незалежно від волі особи, що здійснила цей юридичний вчинок, створила своїми діями цивільні права і обов'язки. Створення творів науки, літератури, мистецтва породжує цивільні правовідносини внаслідок їхнього існування і надання доступної для сприйняття форми.

Слід зазначити, що йдеться лише про такі результати творчої діяльності, які:

1) відповідають принципам моралі і гуманізму. Звичайно, стосовно об'єктів, які не відповідають цим вимогам, майнові і особисті немайнові права не виникають і не підлягають захисту. Для таких об'єктів позитивним законодавством встановлено заборони або обмеження [6, с. 204]. Так, Положенням про державну реєстрацію фільмів, затвердженим наказом Міністерства культури і мистецтв України від 16 вересня 1998 р., встановлено Перелік тем або ситуацій, з якими можуть бути пов'язані обмеження умов розповсюдження і демонстрування фільмів або відмова в оформленні прокатного посвідчення. В цей перелік увійшли фільми, зміст яких може завдати шкоди моральному і фізичному вихованню, посягання на права і свободи людини, пропаганда війни, розпалювання національної або релігійної ворожнечі, пропаганда фашизму або неофашизму, приниження і образа нації або особливості за національною

ознакою, приниження особистості, зображення самогубств, прояви жорстокості щодо дітей, прояви жорстокості щодо тварин чи рослин тощо;

2) є охороноспроможними;

3) є об'єктивно вираженими і доступними для сприйняття іншими особами.

Цивільні права та обов'язки також можуть виникати безпосередньо з актів цивільного законодавства. Прикладом може слугувати положення ст. 1220 ЦК України, згідно з яким смерть спадкодавця породжує спадкові правовідносини. Слід зазначити, що у цьому випадку має місце сукупність юридичних фактів: цивільно-правова норма (акт цивільного законодавства) та смерть особи. Але визначальним юридичним фактом у цьому випадку варто визнати саме акт цивільного законодавства.

Специфічним видом правомірних дій, які тягнуть виникнення цивільних правовідносин, є акти органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування. Зазвичай адміністративні акти, як підстави виникнення цивільних правовідносин, мають подвійні наслідки: як владно-розпорядчий акт і як легітимна підстава набуття права від особи публічного права [9, с. 143].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок у цьому напрямі. У відповідності до ЦК України підставою виникнення цивільних прав та обов'язків можуть слугувати лише такі акти державних органів та органів місцевого самоврядування, які прямо передбачені законом у якості підстав динаміки суб'єктивних цивільних прав та юридичних обов'язків. Таким чином, можна стверджувати, що у сучасних умовах розвитку цивільного права роль адміністративних актів у динаміці приватноправових відносин обмежується лише сферою прямої вказівки закону [2, с. 512].

Для цивільного обігу значення мають також акти державної реєстрації (фізичних осіб у якості суб'єктів підприємницької діяльності, юридичних осіб, прав на нерухоме майно і правочинів з ним, деяких договорів тощо), а також дозволи на право заняття певною діяльністю, акти про надання земельної ділянки тощо.

У випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права і обов'язки можуть виникати з рішення суду тощо. Рішення суду може бути таким, що встановлює право; таким, що припиняє право; таким, що трансформує право; таким, що поновлює право [8, с. 334]. Рішення суду, як правило, є підставою виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин тільки у сукупності з іншими юридичними фактами. При цьому рішення суду стає одним з найважливіших фактів, що породжує правові наслідки.

У випадках, встановлених актами цивільного законодавства або договором, підставою виникнення цивільних прав та обов'язків може бути настання або ненастання певної події, тобто явища природного або соціального характеру, існування якого не залежить від волі людини.

Юридичні вчинки — це правомірні дії, що спричиняють виникнення, зміну та припинення цивільних правовідносин незалежно від волі осіб, які їх вчинили. Так, автор, створюючи твір, не обов'язково усвідомлює юридичні наслідки

такого вчинку. Безпосередньою метою його діяльності є саме досягнення результату, але у зв'язку з цим виникає низка цивільно-правових наслідків — автор отримує певні майнові та немайнові права, тому створення результату творчої праці є юридичним вчинком.

Розглянуті юридичні факти виступають в якості підстав виникнення організаційних цивільних відносин.

Література

1. Алексеев С. С. Предмет советского гражданского права и метод гражданско-правового регулирования // Антология уральской цивилистики. — 1925–1989: Сб. статей. — М. : Статут, 2001. — С. 7–53
2. Белов В. А. Гражданское право : Общая часть : учеб. / В. А. Белов. — М. : Центр ЮрИнфоР, 2002. — С. 512.
3. Васева Н. В. Имущественные и организационные гражданско-правовые договоры // Гражданско-правовой договор и его функции: Межвуз. сб. науч. тр. — Свердловск, 1980. — С. 53–59.
4. Илларионова Т. И. Начала диспозитивности и императивности в гражданско-правовом договоре и гражданско-правовой договор и его функции: Межвуз. сб. науч. тр. — Свердловск, УрГУ, 1980. — С. 45–52.
5. Кулагин М. И. Предпринимательство и право: опыт Запада. — М. : Дело, 1992. — 144 с.
6. Микрюков В. А. Детальніше про обтяження і обмеження виключних прав. — М. : Статут, 2007. — С. 204–243.
7. Цивільний кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 р. // Голос України. — 2003. — № 45–46. — 12 берез. — С. 5–28.
8. Цивільний процес України : підруч. / За ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонові, Н. Ю. Голубевої. — К. : Істина, 2011. — 536 с.
9. Цивільне право України : курс лекц. : у 6 т. Т. 1, кн. 1 / [Р. Б. Шишка, В. А. Кройтор, Я. О. Чапчадзе, М. О. Самойлов] ; За ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. — Х. : Еспала, 2004. — 176 с.
10. Черепяхин Б. Б. Труды по гражданскому праву. — М.: Статут, 2001. — 479 с. (Серия «Классика российской цивилистики»).
11. Чубаров В. В. Юридические факты (составы) в механизме гражданско-правового регулирования общественных отношений // XXVII съезд КПСС и механизм гражданско-правового регулирования общественных отношений: Межвуз. сб. науч. тр. — Свердловск, 1988. — С. 40–47.
12. Шершеневич Г. Ф. Общее учение о праве и государстве [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.knigafund.ru/authors/3766>
13. Щенникова Л. В. О договорном праве, его перспективах и конструкции гражданско-правового договора // Законодательство. — 2003. — № 5 (СПС «Гарант»).
14. Яковлев В. Ф. К проблеме гражданско-правового метода регулирования общественных отношений. — 1925–1989: Сб. статей. — М. : Статут, 2001. — С. 360–379.

Анотація

Ізбаиш О. О. Підстави виникнення організаційних цивільних правовідносин у сфері права інтелектуальної власності. — Стаття.

У статті розглядаються не тільки підстави виникнення організаційних цивільних правовідносин у сфері права інтелектуальної власності, а також дається чітке визначення всім поняттям, які зустрічаються на шляху аналізу цієї теми. Важливим аспектом у її розгляді є розмежування різних думок науковців у відповідні категорії для того, аби найкраще зрозуміти, що найголовніше у будь-якій сфері права — юридичні факти.

Ключові слова: представник, цивільні правовідносини, юридичні обов'язки, організаційні правовідносини, договір, правовідносини представництва.

Аннотация

Избаш О. О. Основания возникновения организационных гражданских отношений в сфере права интеллектуальной собственности. — Статья.

В статье рассматриваются не только основания возникновения организационных гражданских правоотношений в сфере интеллектуальной собственности, а также даётся четкое определение всем понятиям, которые встречаются на пути анализа этой темы. Важным аспектом в её рассмотрении является разделение разных мнений ученых для того, чтобы лучше всего понять, что самое главное в любой сфере права — юридические факты.

Ключевые слова: представитель, гражданские правоотношения, юридические обязанности, организационные правоотношения, договор, правоотношения представительства.

Summary

Izbash O. O. Grounds of origin of organizational civil relations in the field of right of intellectual ownership are the. — Article.

In this article an author examines not only the grounds of origin of organizational civil legal relationships in the field of intellectual property, and also gives clear determination to all concepts that meet on the way of analysis of this theme. By an important aspect in her consideration, in opinion of author, there is a division of different opinions of scientists in an order the best of all to understand that most important in any sphere of right-legal.

Keywords: representative, civil legal relationships, legal duties, organizational legal relationships, agreement, legal relationships of representative office.

УДК 347.788.4

Г. О. Ульянова

ОЗНАКИ ПЛАГІАТУ У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Постановка проблеми Важливою умовою розвитку творчої діяльності є належне забезпечення прав та інтересів творців. Технічний прогрес, в основі якого беззаперечно є результати інтелектуальної діяльності, у свою чергу створює нові можливості для розширення сфер і способів використання об'єктів права інтелектуальної власності, вираження їх у нових формах. Переваги, які надає авторам творча діяльність, зокрема відомість, популярність, матеріальне забезпечення, приваблюють увагу до результатів творчої діяльності осіб, які бажають збагатитись або досягти будь-яких інших результатів у науковій, творчій сферах без докладання зайвих зусиль за рахунок привласнення творчих здобутків інших осіб. Поряд з постійним удосконаленням правових механізмів захисту авторських прав від їх неправомірного використання виникають нові можливості для обходу технічних та правових засобів захисту прав творців. У зв'язку з цим не втрачає актуальності питання пошуку нових ефективних способів захисту прав та інтересів творців від їх порушення.

Практика застосування національного законодавства виявила проблеми, пов'язані із розбудовою в Україні цивілізованого ринку об'єктів права інтелектуальної власності, передусім у сфері авторського права і суміжних прав.